

своевременной поставке их в бюро. Было обращено внимание и на проблему появления в списках т.н. «мёртвых душ».

Ключевые слова: карточное бюро, контрольно-учётные бюро, бланки, рабочие, списки, нормы, городское население, продовольственные и промышленные карты, трудности.

Summary. Galchenko S.I. *To the question of card system rationing of food distribution and industrial products in the central Ukraine at the final stages of World war II.* In the article the author reveals solutions how to provide the urban population through the organization of card system in the final stages of World War II. The cardbureau activities and problems are characterized, which encountered during the last. Separately stated submission to Narodnyi Commissariat. Also the attention was paid to the problem of printing forms of these vital documents that were made at a special patterned paper and supplying them to the cardbureaus. Typically, the card issued to a predefined lists for job or address and documents were of strict accountability. Most cards have a specific design with clearly specified rules. The author drew attention to the problem of the existence in the lists of the so-called "DeadSouls", which was proved by the public authorities and involved punishment for perpetrators up to imprisonment from 2 to 5 years. Analyzing the normalized supply system the author noticed very important fact that no money cards do not used and therefore the level of foodstuff in each family depended on the number of employees and dependents were in it. The size of the salaries, pensions, allowances or scholarships (for students and trade schools) significantly affect the level of provision and consumption.

Also, who had the misfortune to lose monthly cards were threatened to hungry or half-starved existence because no card reviewed. Once per month there was re- cards of the workers to withdraw from the account of those who resigned. People of working age who are not held a job were given cards only for bread, with fat and meat supply them removed.

Key words: cardbureau, Control and Accounts Office, forms, workers, lists, rules, urban population, food and industrial cards, difficulties.

УДК. 930.85 (477): «1950/1960»

Ю. В. Дзюбенко

ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КАДРАМИ РЕЖИСЕРІВ УКРАЇНСЬКОЇ КІНОІНДУСТРІЇ В 1950-х – 1960-х РР.

У статті охарактеризовано ситуацію з забезпеченням українських кіностудій кадрами режисерів. Наголошено, що час «відлиги» став для вітчизняного кінематографа знаковим, адже відбувається відхід від домінування ідеологічної пропаганди, а національний колорит і традиції зумовили появу українського поетичного та авторського кіно. Звернуто увагу на те, що в цей період має місце обмін режисерами між республіканськими кіношколами та кіностудіями. Режисери, що приїздили працювати в Україну, гармонічно вливались у ті культурні процеси, що відбувались на теренах республіки. У свою чергу вихідці з України, що працювали на Московській та інших республіканських кіностудіях, отримали визнання як у Радянському Союзі, так і за кордоном.

Ключові слова: кіностудія, кінорежисер, «відлига», поетичне кіно, авторське кіно.

Постановка проблеми. У період другої половини 1950-х – на початку 1960-х рр., так званий період «відлиги», кіно розвивається як дієвий засіб побудови радянського суспільства. Кіномистецтво стає інструментом зближення національних культур, формує засадні принципи радянського способу життя та суспільних організацій. Стрімко зростає кількість української кінопродукції. Якщо у довоєнний період на українських кіностудіях було знято 56 стрічок, то з 1954 р. по 1964 р. – понад 180 кінофільмів. На шпальтах газет точилися дискусії про ідеального героя, типовий позитивний образ із суперечливими рисами, подальші перспективи розвитку вітчизняного кінематографу. У свою чергу, така ситуація викликала нові потреби у кадрах вітчизняних кінорежисерів та акторів. Вирішення цієї проблеми стає нагальною умовою функціонування кіноіндустрії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тема зростання ролі кіно в українській культурі та його кадрового забезпечення одержала певне висвітлення у дослідженнях з історії кіномистецтва. Серед них варто відзначити праці З. І. Алфьорової [1], у яких розглядаються проблеми впливу кіно на телебачення та громадянське суспільство в другій половині ХХ ст.

Вагомим внеском у наукові знання щодо вітчизняної кіноіндустрії стали праці А. А. Роміцина [2], С. Д. Зубкова, Г. В. Журова [3]. Названі дослідники, виділяючи український кінематограф із загального радянського, розкривають особливості та відмінності фільмів, знятих на Київській та Одеській кіностудіях, від фільмів, знятих на кіностудіях інших республік. На сучасному етапі зазначена тема детально розкрита в праці «Історія українського кіномистецтва» відомого в Європі історика українського кіномистецтва Л. Госейка [4]. Автор висвітлює основні проблеми, які піднімали українські кінорежисери в своїх роботах, характеризує кадрове забезпечення кіностудій, співпрацю українських кіностудій з іншими республіканськими кіностудіями та іноземними колегами по цеху. Водночас ще багато аспектів функціонування в означений період вітчизняної кіноіндустрії потребує неупередженого дослідження. Це, зокрема, стосується й питання щодо кадрового забезпечення української кіноіндустрії. З огляду на зазначене вище, у заявленій публікації автор ставить за мету проаналізувати кадрове забезпечення українських кіностудій режисерським складом, розкрити особливості режисерської роботи зазначеного періоду.

Виклад основного матеріалу. З початком духовного оновлення, у першу чергу культурного, у середині 1950-х рр. у республіканському кінематографі складається ситуація кадрової режисерської кризи. Про це свідчать наступні факти: у 1954–1962 рр. в Україні було підготовлено лише 10 кінорежисерів, а в 1962–1965 рр. – близько двадцяти. Відродження кінофакультету в Києві було здійснено аж у 1961 р. Але план прийому на навчання до Київського інституту культури на режисерське відділення становив лише 8 осіб, а на акторське відділення – 12 [4, 145]. Водночас, факультет приймав на навчання значну кількість студентів із країн соціалістичного табору, а також країн третього світу. То ж чимало бажаючих вимушені були їхати з України на навчання у Всесоюзному державному інституті кіномистецтва (ВДІК) у Москві. Більшість випускників кіновідділення Київського театрального технікуму, Одеського технікуму кінематографії прямували також працювати до Москви.

У той же час на початку 1960-х рр. у контексті пропаганди політики щодо злиття національностей, виникає ідея обміну режисерами між кіностудіями СРСР й створення інтернаціональних кінознімальних колективів. Одним із перших проявів такої політики компартії став переїзд О. Алова до Москви на кіностудію «Мосфільм». До 1957 р. він працював на Київській кіностудії ім. О. П. Довженка й був асистентом режисера І. Савченка в кінокартині «Тарас Шевченко». Ще один учень І. Савченка – В. Наумов – працював разом з О. Аловим на цій же кіностудії, і в 1957 р. їх запросив І. А. Пиріов на зйомку свого фільму «Мир входящему» до Москви.

Усю свою творчу кар'єру, починаючи з 1956 р., проходить у російському кінематографі виходець з Мелітополя – Г. Чухрай, відомий також за фільмом «Балада про солдата» (1959 р.). Г. Чухрай неодноразово отримував нагороди за свої кінострічки як в Радянському Союзі, так і за кордоном (Сан-Франциско, Мехіко, Канни). Учениця О. Довженка й М. Ромма, шістдесятниця Л. Шепітько ставить свій перший фільм «Спека» у Киргизії, потім – кінофільм «Крила» у Росії. Після участі в картині Т. Левчука «Іван Франко» надовго зникне з України С. Бондарчук, який у 1959 р. отримає визнання за акторську гру у власному фільмі «Доля людини», знятому на кіностудії «Мосфільм». Так само в Росії опиняється заохочений багатообіцяним режисерським дебютом у «Вірності» П. Годоровський, тоді як В. Лисенко працює у Кишиневі [4, 146]. До цього слід додати, що російська картина «Війна і мир» була поставлена режисером українського походження С. Бондарчуком, і що в 1964 р., стрічка киргизького виробництва «Спека» за режисури українки Л. Шепітько була нагорожена на фестивалі в Карлових Варах.

Яскравим прикладом обміну кінорежисерами є М. Хуцієв, що народився у Тбілісі, навчався у Всесоюзному державному інституті кіномистецтва, і з 1955 р. плідно працював на Одеській кіностудії. Кінострічки «Весна на вулиці Зарічній» (1956 р.) та «Два Федори» (1958 р.) стали одними з найпопулярніших картин епохи «відлиги» та отримали відзнаки. Та з 1960 р. М. Хуцієв переїздить до Москви, де працює на «Мосфільмі».

Феноменальним явищем у цій міграційній політиці став прихід в українську культуру С. Параджанова і його вкорінення в ній. Цей вірменин, родом із Грузії, чиї перші фільми пройшли непоміченими, згодом стає провідним діячем українського кіно й завдяки шедеврові «Тіні забутих предків» здобуває визнання у світі. З виходом у кінопрокат цього фільму в Україні з'являється новий напрям кінематографії – українське поетичне кіно. Піку свого розвитку цей напрям набуде вже в 1970-х рр., але «Тіні забутих предків» закладуть основи для розвитку цього напрямку. С. Параджанов працює в час «відлиги», яка дає змогу українській інтелігенції порушити питання про дискримінаційну політику проти неросійських народів. Він тісно пов'язаний із рухом дисидентів, що не могло не відбитись в його творчих доробках.

У пошуках нових талантів українське кіно відкриває доступ до своїх студій, але підсвідомо воно добирає лише ідеологічно надійних молодих початківців. Випадок з С. Параджановим наводить на думку, що майбутній великий майстер прийняв ці умови, вичікуючи слушного моменту, а саме 1957 р. він знімає три документальні фільми «Думка», «Золоті руки», «Наталя Ужвій».

Незважаючи на вдале складання іспиту його першим фільмом «Андрієш», що викликав зацікавлення громадськості, С. Параджанову доводиться чекати довгих чотири роки, доки кіностудія ім. О. Довженка замовить йому новий художній фільм [1, 259]. Його підтримує перший секретар ЦК КПУ П. Шелест, котрий, хоча й непослідовно, але виступає на захист української культури й мови.

До 1965 р. лави національного кінематографа поповнюються молоді режисери, які народились у тридцяті роки й майже всі здобули професійну освіту. У співавторстві з Є. Брюнчугіним, А. Буковським, учень В. Брауна та М. Маєвської, знімає свій перший повнометражний сентиментальний фільм «Серед добрих людей», який звеличує материнську любов [4, 173].

Середина 1960-х рр. ознаменована появою в Україні авторського кіно, що значною мірою асоціюється з іменами Кіри та Олександра Муратових. Один з перших їхніх фільмів «Явдоха Павлівна», знятий О. Муратовим за класичними радянськими кінотрадиціями. Такого стилю він дотримуватиметься упродовж усієї своєї кар'єри.

У 1964 р. на Одеській кіностудії, К. Муратовою було знято кінофільм «Короткі зустрічі». Цей фільм був першими самостійними спробами режисерки в українській кіноіндустрії. Слід зазначити, що К. Муратова зосереджується на ландшафтах і символах, які є унікальними продуктами радянського життя, і її фільми стосуються виключно них. Фокусуєчись на радянському побуті, повсякденності чи стилі радянського життя, її фільми близькі до соціал-реалістичного кіно. Згодом за плідну роботу її буде відзначено на щорічному Роттердамському кінофестивалі, як «одним із найбільш феноменальних митців Східної Європи за останні 50 років. Справді унікальною її робить те, що вона не підкоряється жодним інституціоналізованим кінотрадиціям чи кіноконтекстам, крім власних. Навпаки: вона завжди противилась і нищила будь-які ніші, в які її вписували. Це одна з причин, чому вона досі не остаточно визнана у фестивальному світі та серед сінєфілів» [6, 98].

Про високий рівень визнання серед глядачів українських кінорежисерів свідчить те, що із чотирьох призів, отриманих радянськими картинами на міжнародних фестивалях 1965 р., два присуджено українським фільмам: «Тіням забутих предків» С. Параджанова у Мардель-Плата (Аргентина) й «Вірності» П. Тодоровського у Венеції.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши наявну літературу та джерела, автор дійшла висновків, що в середині 1950-х – на початку 1960-х рр. завдяки політичним подіям та змінам, що відбувались у суспільстві, мав місце сильний поштовх для розвитку кінематографу, створення нових кінофільмів, дійсність яких відходила від ідеологічного кліше.

В українському кіновиробництві брали участь багато неукраїнських режисерів, акторів, сценаристів. Багато з них досить динамічно вкорінились в українській культурі. Доба «відлиги» ознаменувалась духовним оновленням й це стало міцним підґрунтям для створення нових течій і напрямів у вітчизняному кіно. Одним з них на початку 1960-х рр. стало українське поетичне та авторське кіно [7, 217]. Слід зазначити, що, це був період становлення

професійного радянського кінематографа, що покадрово відображав повсякденну реальність та ілюзорні фантазії будівничого соціалізму.

Список використаної літератури:

1. Алфьорова З. І. Історія кінематографа і телебачення : навч. посіб. / З. І. Алфьорова ; Харк. держ. акад. культури. – Х., 2007. – Ч. 1. – 88 с.
2. Роміцин А. А. Українське радянське кіномистецтво 1941–1954 : нариси / А. А. Роміцин. – М. : Вид-во АН УРСР, 1959. – 229 с.
3. Журов Г. В. Київська кіностудія імені О. Довженка : нарис / Г. В. Журов. – К. : Держ. вид-во образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1962. – 79 с.
4. Госейко Л. Історія українського кінематографу 1896–1995 : пер. з франц. / Л. Госейко. – К. : КІНОКОЛО, 2005. – 464 с.
5. Новікова Л. Є. Український кінематограф і процеси національної ідентифікації на рубежі ХХ–ХХІ століть : автореф. дис. канд. мистецтвознав. : 17.00.04 / Л. Є. Новікова ; Нац. акад. наук України, Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. – К., 2012. – 18 с.
6. Приходько А. С. Історія українського кінематографа ХХ століття [Текст] : навч. посіб. / А. С. Приходько ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т педагогіки. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 127 с.
7. Історія української культури : у 5 т. / Б. Є. Патон (голов. ред.), В. А. Смолій (ред.). – К. : Наук. думка, 2003. – Т. 3. Українська культура другої половини XVII–XVIII століть. – 1246 с.
8. Безручко О. В. Українська мистецька кіноосвіта : монографія / О. В. Безручко ; Київ. міжнар. ун-т. – К. : КиМУ, 2012. – Т. 3. – 218 с.
9. Нариси з історії кіномистецтва України / Академія мистецтв України, Інститут проблем сучасного мистецтва ; ред.-упоряд. І. Зубавіна ; голова ред. кол. В. Сидоренко. – К. : Інтертехнологія, 2006. – 864 с.
10. Очерки истории советского кино : в 3 т. / под. ред. Ю. С. Калашникова и др. – М. : Вид-во АН УРСР, 1956. – Т. 3. – 368 с.
11. Кузюк О. М. Державна політика в галузі кінематографа в радянській Україні (кінець 1920-х – 1930-ті роки) : автореф. дис. канд. іст. наук : 07.00.01 / О. М. Кузюк О. М. ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2012. – 16 с.

Надійшла до редакції – 01. 09. 2014

Затверджена до друку – 20. 11. 2014

Аннотація: *К вопросу обеспечения кадрами режиссеров украинской киноиндустрии в 1950-х – 1960-х гг.*

В статье охарактеризованы работу украинских киностудий, а именно Киевской киностудии им. А. П. Довженко и Одесской киностудии в 1950 - 1960-х гг. Время «оттепели» стал для кинематографа особенным, ведь происходит отход от доминирования идеологической пропаганды, обращается внимание на национальные особенности и традиции, появляется украинское поэтическое и авторское кино. Обращается внимание на то, что в этот период происходит обмен режиссерами между республиканскими киношколами и киностудиями. Режиссеры, которые приезжали работать в Украину, вливались в те культурные процессы, которые происходили на территории республики. В свою очередь выходцы из Украины, которые работали на Московской и других республиканских киностудиях, получили признание как в Советском Союзе, так и за рубежом.

Ключевые слова: *киностудия, кинорежиссер, «оттепель», поэтическое кино, авторское кино.*

Summary. *The question staffing director Ukrainian film industry in 1950 – 1960.*

The article describes the work of the Ukrainian film studios such as Kiev Film Studio n.a. O.P.Dovzhenko and Odessa Film Studio in 1950 – 1960's. A time «thaw» became a landmark for cinematography, because there is a departure from the dominance of ideological propaganda, drew attention to the national character and traditions of so appears the Ukrainian poetic cinema. The attention directed to the fact that during this period there is an exchange filmmakers between republican cinematography schools and film studios. Filmmakers, who came to work in Ukraine, harmoniously flowed in the cultural processes that took place in the republic. In turn, immigrants from Ukraine who worked at the Moscow and other republican film studios have been recognized in the Soviet Union and abroad. The cinematic art becomes an instrument of convergence of national cultures, forms the fundamental principles of the Soviet way of life and social organizations.

Key words: *film studio, filmmaker, «thaw», Ukrainian poetic cinema.*